

Sarjainfo 4/1972

Lastensarjakuvien kapitalismikäsityksestä

Usein amerikkalainen sarjakuva huitaistaan helpon tuntuiseksi kapitalistisen propagandan joukkoon kuuluvaksi. Niille, jotka tahtovat tutkia asiaa perusteellisemmin, esitän tässä puolivakavia huomioita ja viitteitä.

Jukka Rislakki

Lastensarjakuvien pääasiallinen aihepiiri on raha ja aarteet, eikä kukaan kieltäne, että ne ovat sisällöltään kapitalistisia. Kannattaa kuitenkin tarkkaila, millaisesta, ja minkä vaiheen kapitalismista on kysymys. Esim. Roope Ankoissa takapajuisten siirtomaiden riisto on hyvin alkeellista, ja ne muuten tulivat kuvaan vasta 50-luvun lopulla (1959 tytäryhtiöitä ja kauppaa Indokiinassa). Useimmiten on kysymys kaivokista ja öljystä. Roope silkkipytyineen edustaakin vanhaa 1800-luvun ja laissez-faire -kapitalismia. Se voi olla imperialistisen vaiheen kapitalismia (ks. Lenin 1917), muttei missään tapauksessa nykyaikaista monopoli- ja valtiokapitalismia.

Roopesta on vaikea havaita, onko maailmassa yksi johtava imperialistinen "metropoli", mutta eräät muut piirteet

ovat selvempiä. Pääomat ovat yhtyneet finanssipääomaksi, Roopehan on pankkiiri ja yksityisyrittäjä-teollisuusmies. Tuotannon ja pääoman keskitys on melko suurta ja monopoleja on (Roope jopa pystyy ainoana liikemiehenä myymään puhdasta ilmaa tehtaittensa tukehduttamille ihmisille. Roope on vain nousukas Ankkalinnan suurporvariston keskuudessa (vrt. Mills: The Power Elite), eikä hän ole mukana politiikassa. Hän on kyllä käynyt pari pientä vaalikampanjaa, mutta ainakin toinen epäonnistui täysin.

Todistaakseni paremmin teesini valtiokapitalismin puuttumisesta huomautan, ettei Roope ole valtasuhteessa eikä edes hyvissä väleissa julkiseen valtaan - kuntaan, valtioon, oikeuslaitokseen, väkivaltakoneistoon. Jopa Ankkalinnan alioikeudet ovat kakistelematta

usein mätkäyttäneet Roopelle suuria sakkoja ja vankeuttakin pienehköistä rikkeistä. Läheskään aina poliisi ei auta häntä Karhukoplaa vastaan. Ankkalinnan kunnansien kanssa saidalla Roopella on kiistaa, eikä voitane väittää kummankaan osapuolen auttavan toista.

Kerran Barksin sarjassa Roopen rahasäiliö oli kyllä täynnä poliisimiehiä Karhukoplan avatessa sen. Ja kerran eräissä toisessa sarjassa kaksi laivaston sotalaivaa auttoi Roopen yksityisaluusta, mutta valtion aseellinen apu merentakaisissa maissa on ollut aivan olematonta. Tässä muistutan mieliin, kuinka Mustanaamio 50-luvulla yhdellä radioviestillä pystyi kutsumaan apuun laskuvarjojääkärit USA:n päämajasta Panaman kanavavyöhykkeellä.

Sarjakuvien kapitalismi toimii kotimaan kuvioissa monella tapaa vanhanaikaisesti. Muistammehan Vesa Oittisen mainion sarjakuvan, jossa Raimo Ilaskivi neuvoo Roope Ankkaa modernisoimaan toimintaansa. Roope antaa rahansa maata tuottamattomina kovan rahan muodossa ja mm. vaarantaa terveytensä johtamalla ja päättämällä kaiken itse. Yleensäkin hänen imperiuminsa organisaation ja teknologian taso on hyvin matala (esim. yksinäinen Pelle miettimässä hassuja keksintöjään), ja Roopen sijoitustoiminta on impulsiivista ja mielivaltaista.

Järjestelmän haittapuolia - lamaa, työttömyyttä, köyhyyttä - tuskin näkyy. Ammattiyhdistysliikettä ei ole. Lakot ja palkankorotukset pyritään estämään, eikä ruumiillistakaan väkivaltaa kaihdeta. Kerran Roope lähti Chileen murtaamaan kaivosmiesten lakkoa; kerran hän kielsi lakon jopa työnorsuiltaan Intiasa.

Uusia piirteitä kuvaan on tullut uusien, Euroopassa tehtyjen Disney-sarjojen myötä. Monopolit ja oligopolit syntyvät, kilpailijat tapetaan hintasodalla tai sulautetaan kartelleilla ja fuusioilla - pienyrittäjän kiinteistön voi tuhota jopa kranaateilla (ks. viimeiset Aku Ankan taskukirjat) ja viranomaisia painostetaan. Hiljattain Roope huudahti I-S:n sarjassa: "Olen koko talouselämän hallitsija". Hän hallitsee myös lehdistöä, radio ja tv-asetmia ja käyttää hyväkseen opetuslaitosta.

Mutta ainakin Barksin sarjoissa on siis vallinnut kuva vanhan hyvän ajan kapitalismista, jossa toteutuvat vapaa kilpailu ja hintajousto sekä myytti tyhjätaskun noususta miljonääriksi. Hyvässä kirjoituksessaan (Thud n:o 15) ruot-

salainen tutkija Göran Ribe kertoo, että Aku Ankassa pilailtiin kauan Morgan-Carnegie -tyyppisen 1800-luvun kapitalismin avulla. "Ensimmäisinä 10 sarjakuvavuotenaan Roope oli satiiria, joka ei niinkään suuntautunut kapitalismia kuin porvariston ylintä kerrosta vastaan. Kun satiiri katosi, Roopesta tuli sen sijaan siunausta tuottavan kapitalismin edustaja", kirjoittaa Ribe.

Aivan parahiksi ilmestyi heinäkuussa Aku Ankassa (n:o 28) uusintana Roope-sarja, jossa Aku auttaa Roopea tuhlaamaan autokuormallisen rahaa ylellisyytesineisiin, matkoihin jne. Roopen kannattaa palkata Aku kuluttamaan rahaa, koska sen varastointi käy liian kalliiksi ja vaivalloiseksi. Tässä piirtäjä on (ehkä tietämättään) kuvannut hienosti pelkistäen yhtä uuden kapitalismin ominaisuutta: ns. ylijäämän eli lisäarvon käytön ongelmaa (ks. Sweezy-Baran: Monopolikapitalismi).

Vielä on pakko kiinnittää huomiota lastensarjakuvien kulutusideologian ja teollistumisen ihannoinnin ja kulttuurin sekä luonnon halveksuntaan. Eräs hurjimmista esimerkeistä on Roope seikkaillessaan kääpiöintiaanien maassa, josta hän on summan mutikassa ostanut laajan, neitseellisen järviolueen. Roope aivan hulluuntuu: hän näkee sielunsa silmillä joka paikassa hyötyä, teollisuutta; intiaaneista tulisi hyvää orjatyövoimaa, vettä voi käyttää tehtaissa jne. Lopulta Roope palaa Ankkalinnan hengittämään tehtaidensa saastuttamaa ilmaa, sillä hän ei voi elää ilman sitä.

Tarkka lukija löytää esimerkkejä kaikkialta. Avasin umpimähkään Nakke Nakuttajan 10/1965, jonka sivulta 15 lainaan kuusi perättäistä puhekulua: "Paha sen uuden sillan periköön!

On sietämätöntä, että ihmiset pääsevät joen ylitse ilmaiseksi." "Silta pilasi Aatun lauttaliikenteen." "Hän ehti jo rikkautua tarpeeksi ennen sitä. Turhaan hän rähisee." "Intiaanitkin ovat tottuneet siltaan." "Vaikka ensin he luulivat, että se häiritsee joen henkeä." "Se oli pelkkää puhetta. He tietävät varsin hyvin, että sellainen on typerää taikauskkoa."

Näin siis juttelevat nuo mainiot sankarimme. Tilanteessa, jossa uljas uuden teknologian tuote - liekö Rooseveltin TVA-ohjelman liittämissä - on A) tuhonnut yksinäisen, myöhemmin rikolliseksi kuvatun lautturin elinkeinon vaikka mies lyö hintansa aivan alas B) tuhonnut intiaanien luonnonvaraisen alueen sekä osan heidän kansallisesta kulttuuristaan. Esimerkki voi vaikuttaa mitättömältä, mutta entä jos lapsemme saisivat lukeakseen tarinoita, joissa tällaiset arvot olisi käännetty toisin päin? Tämän lisäsihän omaisuusrikoksista rangaistaan sarjakuvissa kohtuuttoman kovasti: on esimerkkejä sankareista, jotka taistelevat ylevänkin asian puolesta mutta saavat kuolla, koska erehtyvät tekemään omaisuusrikoksen (ks. esim. Batman). ◉

